

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Філологічний факультет

Кафедра філософії та культурології

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ХУДОЖНИЙ МУЗЕЙ
імені Г.П. ГАЛАГАНА

ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
МІСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ ЦЕНТР «ЖМЕНЯ»

*в рамках культурного проекту
«Соціальний театр – мода на добре мистецтво»*

**РОЛЬ МИСТЕЦТВА
В ДУХОВНИХ, СОЦІАЛЬНИХ
ТА ПЕДАГОГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЯХ:
ІСТОРИЧНИЙ ТА СУЧАСНИЙ ВИМІРИ**

**ВСЕУКРАЇНСЬКА МІЖПРЕДМЕТНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**

(м. Чернігів, 8-9 грудня 2017 р.)

Чернігів – 2018

УДК 130.2
ББК Ч 11 я43
Р 68

Науковий редактор
Відповідальний редактор

д-р філос. н., проф. Столяр М.Б.
д-р істор. н., проф. Дятлов В.О.

Р 68 **Роль мистецтва в духовних, соціальних та педагогічних комунікаціях: історичний та сучасний виміри: матеріали Міжпредм. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 8-9 грудня 2017 р.). – Чернігів : НУЧК, 2018. – 108 с.**

Збірка наукових праць висвітлює доробок Міжпредметної всеукраїнської науково-практичної конференції "Роль мистецтва в духовних, соціальних та педагогічних комунікаціях: історичний та сучасний виміри" з філософії, мистецтвознавства, культурології, педагогіки, літературознавства, філософії етнокультури.

У статтях, що увійшли до збірки, аналізуються теоретико-методологічні, філософські, педагогічні, естетичні, мистецтвознавчі та літературознавчі аспекти сучасних мистецьких практик. Праці збірки репрезентують також науковий доробок членів кафедри філософії та культурології Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

УДК 130.2
ББК Ч 11 я43

*За зміст публікацій, достовірність результатів досліджень
відповідальність несуть автори*

Друкується за рішенням вченої ради
філологічного факультету
Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка
(протокол № 7 від 22 березня 2018 року)

© НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2018

ПЕРЕДНЕ СЛОВО

Це число збірки Чернігівського університету представляє основні матеріали всеукраїнської міжпредметної науково-практичної конференції «Роль мистецтва в духовних, соціальних та педагогічних комунікаціях: історичний та сучасний виміри», що відбулася в м. Чернігів, 8-9 грудня 2017 р. Ініціатором та організатором конференції виступила кафедра філософії та культурології філологічного факультету Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Роль співорганізатора науково-практичного заходу взяв на себе Чернігівський обласний художній музей імені Г.П. Галагана, співробітники якого ознайомили учасників конференції з фондами музею, в приміщенні якого конференція працювала у другий день роботи.

Також роль співорганізатора виконувала Громадська організація «Міський молодіжний центр "Жменя"». Упродовж 2017 року ця організація здійснювала культурний проект "Соціальний театр – мода на добре мистецтво" за фінансової підтримки Швейцарського бюро співробітництва в Україні. Партнером з виконання цього проекту виступив Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, зокрема кафедра філософії та культурології, викладачі та співробітники якої заснували студентський соціальний театр "EX LIBRIS", який вже багато років поспіль проводить у місті Чернігові та Чернігівській області велику соціально-культурну роботу.

Проект "Соціальний театр – мода на добре мистецтво" спрямовано на розбудову нової моделі естетичного виховання, яка б задовольняла творчі потреби студентської молоді, культурні запити соціально незахищених верств населення, а також дітей з особливими потребами, які

перебувають у центрах соціально-психологічної реабілітації, інтернатах. Культурні, просвітницькі та арт-терапевтичні практики театру "EX LIBRIS" були популяризовані серед педагогів області упродовж низки методичних семінарів, що проходили в межах Інституту підвищення кваліфікації вчителів імені К.Д. Ушинського.

Проте сам феномен взаємопроникнення мистецьких, педагогічних і соціальних практик в умовах сучасних культурних запитів потребує глибокого теоретичного осмислення. Початок цьому процесу було покладено в межах наукової міжпредметної всеукраїнської конференції «Роль мистецтва в духовних, педагогічних та соціальних комунікаціях: історичний та сучасний виміри». В структурі роботи конференції було виділено три аспекти наукових досліджень і, відповідно, працювало три секції – «Філософсько-мистецтвознавчі практики», «Культурологічна рефлексія візуальних мистецтв», «Соціально педагогічні та методичні аспекти естетичного виховання». Також цікаві, візуально виразні доповіді було обговорено на молодіжній секції.

Підсумовуючи результати проведеної конференції маємо відзначити її високий теоретичний рівень, актуальність, новизну та практичну значущість результатів досліджень, а також високий рівень творчої активності студентської молоді як у соціально-культурній сфері, так і в межах теоретичного дискурсу.

РОЗДІЛ I

МИСТЕЦТВО ЯК ПРОСТІР ДУХОВНИХ, ЕТИКО-ЕСТЕТИЧНИХ, ХУДОЖНИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПОШУКІВ: КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

Ковальчук Н.Д., Гуменюк М.І.

ІДЕЙНО-СИМВОЛІЧНА ФУНКЦІЯ СОФІЇ КИЇВСЬКОЇ

Храм святої Софії Київської, збудований у 1037 році, є святішим паладіумом Київської Русі. У світогляді середньовіччя, упорядкований і замкнений простір міста, організовувався біля храмів. Місто є ніби простором храму, храм виступає центром міста, а обидва – суть образи одного і того ж ідеалу – Небесного Єрусалиму. В. Лазарев зазначає: "Кам'яне місто серед безкінечного і ще не обжитого, ворожнечого степу – це зовсім не те, що кам'яна будова посеред густо населеної місцевості. В 1036 році незадовго до забудови святої Софії, зі степу прийшли орди печенігів й обложили Київ [1, с. 22]".

Софія Київська постає як головний храм Києва як втілення вищої розумної ойкумени та софійності в матеріально-просторовому середовищі міста. Митрополит Іларіон у своєму "Слові про закон і благодать" зіставляє святу Софію з храмом Єрусалима, який є центром святого міста і символом небесного Єрусалиму. Ця ідея

нового Єрусалиму простежується у архітектурному рішенні собору, в основі якої лежить символічний образ Града Божого як упорядкованого Богом космосу.

В архітектурному соборі святої Софії Київської ідея нового Єрусалиму безпосередньо пов'язана з дійсністю того часу. Архітектурний образ святої Софії відбив ідею єдності, дуже важливої в період об'єднання східнослов'янських племен в єдину державу за часів правління Володимира. Цікавий той факт, що багато разів повторений в архітектурі собору символ Нового Єрусалиму, в літературі часів Київської Русі пов'язаний з ім'ям хрестителя Київської Русі. Цим числом зумовлена кількість слов'янських племен, які Володимир об'єднав в єдину державу. Магічне значення, яке надавалось у середньовіччі числу, дозволяє припустити, що в цьому числі розглядалась не просто міра рахунку, а прояв вищого промислу в історичній долі Київської держави.

Як зазначає Н. М. Никитенко ідея нового Єрусалиму втілена і в інтер'єрі Софії [2, с. 191-1931. Саме сакральне число 12, яке є символом горнього Єрусалиму, архітектура собору репрезентує у цілому ряді варіацій. Це і 12 хрещатих стовпів центрального ядра храму, які нагадують 12 основ Небесного Града, 12 арокних проїомів центральних аркад асоціюються з 12 брамами Єрусалима.

Але найважливішим є те, що число 12 читається у основних розмірах храму – це число 12 футів або 3,75 м. Розміри 12х12 футів мають більшість просторових ячій, з яких складається планова структура собору. 12 футам дорівнює внутрішній радіус центральної апсиди. Та сама величина є в основі конструктивної системи перекриття будови на трьох вертикальних рівнях: в'ятах арок нижнього ярусу, під хорами на рівні підлоги і в'ятах малих арок над хорами.

Відповідно число 12 лежить в основі горизонтальних і вертикальних поділів собору. Відповідає новозавітному Єрусалиму і пропорційне співвідношення головних величин центрального ядра храму, якому надавалось сакральне значення: у Граду Божого довжина, широта і вишина рівні – це 29 м або приблизно 94 грецьких фута.

Таким чином, центральний п'ятинефний об'єм Київської Софії має кубічну форму. Таку ж форму мало Святе святих Єрусалимського храму, який був збудований по тину Мойсеевої скинії Заповіту.

Число плит – 12 також відповідає концепції нового Єрусалиму. Тут можна погодитись з викладеною в літературі гіпотезою про

зв'язок кількості плит з поділом християнського календаря на 12 місяців [3, с. 123]. Але, можливо, можна сказати, що 12 плит, які обрамляють сакральну зону храму, символізують древо життя. Воно росте по боках вулиці Божого Граду і дає кожний місяць свій плід.

Літургійна будова храму, передусім, пов'язана з фігурою Богородиці Оранти, яка розміщена посередині храму і образ якої визначає сутність всього інтер'єру. Традиційний жест Оранти, який має свій початок в ранньохристиянському мистецтві – підняті до рівня голови руки – є жестом молитви. Оранта – це теургічна сила, яка має знищити видимих і невидимих ворогів міста. Оранта стає воїном заступником, бо вона, як і Мойсей, бере на себе функцію захисту свого народу.

Над зображенням монументальної фігури Богоматері Оранти, розміщено надпис, що проголошує: "Бог серед нього – воно не захитається; Бог допоможе йому зранку [Пс. 45, 6]". Християнська екзегеза побачила в цих словах взятих із 45 псалму, пророцтво про Небесний Єрусалим – Церкви Христової, створеної внаслідок земного будівництва Логосу. Таким чином, зміст тексту шостого псалма проголошує захист Богом міста, яке він охороняє і захищає від світового хаосу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лазарев В. Н. Мозаика Софии Киевской. – М.: Искусство, 1960. – 213 с.
2. Никитенко Н. Н. Русь и Византия в монументальном комплексе Софии Киевской: историческая проблематика // НАН Украины Институт украинской археологии и источниковедения им. М. С. Грушевского. – К., 1999. – 292 с.
3. Пугачева Н. Т. София Киевская как источник реконструкции модели мира древнерусской культуры // Отечественная мысль эпохи Средневековья. Сб. научных трудов. – К.: Наукова думка, 1988. – С.110-125.

ЗМІСТ

ПЕРЕДНЄ СЛОВО.....	3
--------------------	---

РОЗДІЛ I МИСТЕЦТВО ЯК ПРОСТІР ДУХОВНИХ, ЕТИКО-ЕСТЕТИЧНИХ, ХУДОЖНИХ ТА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПОШУКІВ: КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

<i>Ковальчук Н.Д., Гуменюк М.І.</i> ІДЕЙНО-СИМВОЛІЧНА ФУНКЦІЯ СОФІЇ КИЇВСЬКОЇ.....	5
<i>Шевельова-Ступак А.І.</i> ІДЕЙНО-ХУДОЖНЯ ПРОГРАМА РОЗПИСУ ХРАМУ ПРЕОБРАЖЕННЯ ГОСПОДНЬОГО В с. СОЛОНКА ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	8
<i>Поперечна Г.А.</i> С.С. ГОГОЦЬКИЙ ПРО СУТНІСТЬ МИСТЕЦТВА ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ В ДУХОВНОМУ ЖИТТІ ЛЮДИНИ.....	11
<i>Столяр М.Б.</i> ІКОНОПИС: КАНОН ТА ІНДИВІДУАЛЬНА МАЙСТЕРНІСТЬ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРЧОСТІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ МАЙСТРИНИ КСЕНІЇ МАРТИНЕНКО).....	14
<i>Орендарчук Г.О., Розумович О.А.</i> ТВІР МИСТЕЦТВА ЯК ХУДОЖНЬО-КОМУНІКАТИВНА СИСТЕМА.....	16
<i>Співак В.В.</i> ПОГЛЯД НА ОСВІТУ ТА ВИХОВАННЯ В ПРОПОВІДЯХ АНТОНІЯ РАДИВИЛОВСЬКОГО.....	19
<i>Тютюнник А.А.</i> ОНТОЛОГІЧНІ ПІДСТАВИ МОРАЛІ.....	21
<i>Чабак Л.А.</i> РОЛЬ МИСТЕЦТВА У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ГРОМАД.....	24

<i>Гурова І.В.</i> МИСТЕЦТВО У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ КУЛЬТУРОЛОГІВ ПРИКЛАДНОГО СПРЯМУВАННЯ.....	26
<i>Гоголь Н.В.</i> УКРАЇНСЬКІ ОБРЯДОВІ ТАНЦІ.....	29
<i>Троша Н.В.</i> ЛІТЕРАТУРА І ЖИВОПИС: ІНТЕРМЕДІАЛЬНИЙ ДИСКУРС (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОГО ДОРОБКУ О. ДОВЖЕНКА).....	31
<i>Супрунчук О.П.</i> ВИДОВИЩНЕ МИСТЕЦТВО В МУЗЕЙНОМУ ПРОСТОРІ: НОВА ФОРМА ДІАЛОГУ З ВІДВІДУВАЧЕМ.....	33
<i>Богун К.М.</i> АНТИФОБІАЛЬНІ ПРАКТИКИ У ТРИЛОГІЇ ДЖ. Р. Р. ТОЛКІНА «ВОЛОДАР ПЕРСНІВ».....	36
<i>Молочко С.Р.</i> ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В МИСТЕЦЬКОМУ КОНТЕКСТІ.....	39
<i>Луцай Т.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗНОЇ СИСТЕМИ РОМАНУ «ДІМ НА ГОРІ» В. ШЕВЧУКА: ХУДОЖНЯ Й ЕКРАНІЗОВАНА ВЕРСІЇ.....	43
<i>Молочко А.Я.</i> ФОТОТЕРАПІЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕСТЕТИЧНОГО СПРИЙНЯТТЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	45
<i>Сокоцька Ю.П.</i> РОЛЬ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ У ДИТЯЧІЙ ЛІТЕРАТУРІ.....	48
<i>Рижова О.В., Рябуха С.М.</i> ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ КЛАСИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В ДИТЯЧОМУ КІНЕМАТОГРАФІ.....	50
<i>Кривобок О.П.</i> ПРОБЛЕМИ І УСПІХИ ЕКРАНІЗАЦІЇ ПРИТЧЕВОГО СМІСЛУ ПЕРШИХ ЧАСТИН ТРИЛОГІЇ ДЖ. ТОЛКІНА «ВОЛОДАР ПЕРСНІВ».....	56